

kemerler altında altta dikdörtgen, üstte yuvarlak üçer pencere ile açılır. Camide kubbe ve tonozlar kurşunla kaplı olup büyük kubbenin çapı 15 metredir. İnce bir sanat eseri olan ve Evliya Çelebi'ye göre Sofya'da güzellik bakımından eşi bulunmayan tek şerefeli minare caminin sağındadır. Kesme taştan kare kaide üstünde yüksek tutulan kesme taş pabuçluk üzerinde tuğla gövdeli minarede gövdenin ve şerefenin altında birer silme yer almaktadır. Kesme taştan şerefe mukarnaslı geçişli olup korkuluklar düzdür. Tuğla petek kısmı üstünde üzeri kurşun kaplı ahşap külâh mevcuttur.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Dağlı), III, 224; G. D. Galabov – H. W. Duda, *Die Protokollbücher der Kadiantes Sofia*, München 1960, s. 158; Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mi'mârî Eserleri IV*, s. 98; İsmail Cambazov, "Sofya'da Bugünkü Osmanlı Mimarî Eserleri", *Balkanlar'da Kültürel Etkileşim ve Türk Mimarisi Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, Ankara 2001, I, 196-197; L. Mikov, "Osmanski Pаметnitsi v Sofiya", *Izsledvaniya v Chest na Stefan Boyadziev*, Sofia 2011, s. 249-254; Osman Keskiöçlü, "Bulgaristan'da Bazı Türk Âbideleri ve Vakıf Eserleri", *VD*, sy. 8 (1969), s. 315; a.mlf. – A. Taha Özyayın, "Bulgaristan'da Türk-İslâm Eserleri", *a.e.*, sy. 17 (1983), s. 121; Mehmet İpşirli, "Bulgaristan'daki Türk Vakıflarının Durumu (XX. Yüzyıl Başları)", *TTK Belleten*, LIII/207-208 (1989), s. 698-699; Aşkın Koyuncu, "Bulgaristan'da Osmanlı Maddî Kültür Mirasının Tasfiyesi (1878-1908)", *AÜ Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi: OTAM*, sy. 20, Ankara 2006, s. 219, 226-227; Şenol İsmail, "Kultovî, Obrazovatelni i Sotsialni Kompleksi v Sofiya", *Sofya Yüksek İslam Enstitüsü Yıllık Dergisi*, sy. 2, Sofya 2010, s. 268-269.

SEFER HASANOV

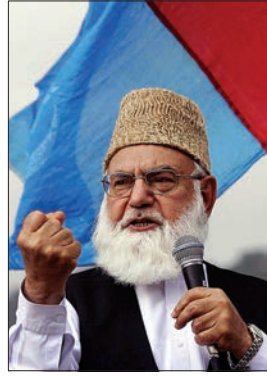
KÂDÎ HÜSEYİN AHMED

(قاضى حسين أحمد)

(1938-2013)

Pakistan'da
Cemâat-i İslâmî'nin
üçüncü emîri.

Resmî kayıtlarda, Pakistan'ın Kuzeybatı Sınır Eyaleti'nin (North West Frontier Province [NWFP] / Kyber Pakhtunkhwa) Nevşehir (Nowshera) ilçesine bağlı Ziyâret-i Kâkâ Sâhib (Ziarat Kaka Sahib) köyünde 17 Ocak 1940 tarihinde doğduğu belirtilirse de gerçek doğum yılı 1938'dir. Diyûbendî ekolüne bağlı olan ve bir müddet Cem'iyet-i Ulemâ-yi Hind'in Kuzeybatı Sınır Eyaleti başkanlığında bulunan babası Kâdî Muhammed Abdürrab bir din âlimiydi. Soyularının baba tarafından Selçuklu Türkleri'ne dayandığı kaydedilir. Türkiye'ye ve Türkler'e karşı duyduğu sevgide bu bağın

Kâdî Hüseyin
Ahmed

etkisi olsa gerektir. On kardeşin en küçüğü olan Hüseyin Ahmed ilk eğitimini babasından aldı, bu sırada başlayan Kur'ân-ı Kerîm'e ilgisi hayatı boyunca devam etti. Lisans öğrenimini Peşâver'deki Islamia College'da tamamladı; Peşâver Üniversitesi'nde coğrafya alanında yüksek lisans öğrenimi gördü. Mezuniyetini müteakip Sivât bölgesinde Seyyidüşerîf'teki Cihânzîb Koleji'nde üç yıl hocalık yaptı. Ardından ticarete yöneldi; Kuzeybatı Sınır Eyaleti Ticaret ve Sanayi Odası başkan yardımcılığına getirildi. Bu arada siyasetle de ilgilenmeye ve İslâm dünyasının problemlerini izlemeye başladı. Kardeşleri Cemâat-i İslâmî'ye bağlı İslâmî Cem'iyet-i Talebe'de görev almıştı. Kendisi de bir süre bu cemiyete katıldı, böylece Cemâat-i İslâmî'yi ve faaliyetlerini yakından tanıma imkânı buldu. Erken yaşlarından itibaren Mevdûdî'nin eserlerini okumaya başladı ve bu konuda uzman olarak tanındı (Hurşîd Ahmed, s. 3-19).

1970'te Cemâat-i İslâmî'ye üye oldu, ertesi yıl da bu kuruluşun Peşâver bölgesi başkanlığına seçildi, zamanla Kuzeybatı Sınır Eyaleti'nin sorumluluğunu üstlendi. 1977'de Tahrîk-i Nizâm-ı Mustafa adı altında yürütülen dinî-siyasî faaliyetler dolayısıyla bir süre ev hapsinde tutuldu. 1978'de Cemâat-i İslâmî'nin genel sekreterliğine getirildi. Miyân Tufeyl Muhammed'in vefatı üzerine 6 Kasım 1987 tarihinde yapılan seçim neticesinde Cemâat-i İslâmî'nin üçüncü emîri oldu (Seyyed Vali Reza Nasr, s. 50). Diğer adaylardan Hurşîd Ahmed bu seçimde Kâdî Hüseyin Ahmed'in kazanmasını temenni ettiğini ve seçim sonucunda şükür secdesi yaptığını ifade eder (*Mâhnâme*, s. 3-19). Kâdî Hüseyin Ahmed 30 Ekim 1992'de yeniden emîr seçildi. Pakistan Islamic Front (PIF) adlı siyasal oluşum adına diğer partilerle 1993'te seçim ittifakı yaparak girdiği genel seçimlerde başarısız olunca Cemâat-i İslâmî'nin başkanlığından da istifa etti, ancak parti

kurulları kendisini tekrar aday gösterdi ve 8 Nisan 1994'te yeniden emîr seçildi. 2 Nisan 1999 ve 20 Nisan 2004 tarihlerindeki emirlik seçimlerini de kazandı. Böylece üst üste beş defa emîr oldu, bu görevini 29 Mart 2009 tarihine kadar yirmi iki yıl devam ettirdi. Son seçimde adaylığını koymadı ve ölümüne kadar ilgisini sürdürceği İdâre-i Fikr ü Amel adlı düşünce kuruluşundaki çalışmalarına ağırlık verdi. Bu arada siyasî faaliyetlerini de sürdürdü. 2012'de Vahdet-i Ümmet adıyla uluslar arası bir toplantı düzenledi. Urduca ve Peştuca yanında Arapça, Farsça ve İngilizce de bilen Kâdî Hüseyin Ahmed 6 Ocak 2013 tarihinde İslâmâbad'da vefat etti ve Ziyâret-i Kâkâ Sâhib köyünde defnedildi.

İslâmî tebliği ve davet işini üstlenen Cemâat-i İslâmî'yi emirliği döneminde tamamen siyaset alanına taşıyan Kâdî Hüseyin, Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal etmesi üzerine başlatılan cihad hareketinde ve Keşmir mücahidlerinin bağımsızlık savaşında etkin bir rol üstlenmiş, Keşmir'in bağımsızlığına destek sağlamak amacıyla birçok ülkeye dolaşmış, bunların dokuzuna Hurşîd Ahmed de katılmıştır (*a.g.e.*, s. 3-19). Kâdî Hüseyin'e göre Sovyetler Birliği'nin asıl amacı Afganistan'dan sonra Pakistan'ı da işgal ederek sıcak sulara inmektir. Bu sebeple Afganistan'ı savunmak Pakistanlıların da göreviydi. Kendisi Patan (Peştun) olsa da bütün gruplarla sağlam ilişkiler kurmuştu. Nitekim Cemâat-i İslâmî'nin Peşâver bölgesi sorumluluğunu üstlendikten sonra Afganistan'a giderek görüşmeler yapmıştı (*a.g.e.*, s. 3-19). O, Afganistan'ın hâkim etnik halkı olan Patanların Patan olmayanlarla kardeşlik ilişkileri içerisinde bir yapı oluşturmasını savunuyordu (geniş bilgi için bk. Riaz Mohammad Khan, tür. yer.). Afganistan'da Rus işgalinin ardından ortaya çıkan yeni durumu Keşmir'in bağımsızlığı için de bir fırsat olarak değerlendirmiş ve Keşmir bölgesinde Cemâat-i İslâmî ile bağlantısı bulunan Hizbül-mücâhidîn adlı silâhlı gruba zaman zaman destek vermiştir (Ahmed – Balasubramanian, s. 87). Farklı gruplar arasındaki ihtilâfları bertaraf edip bu grupların birlikte hareket etmelerini sağlamaya çalışmıştır.

Pakistan'da dinî cemaatler ve partiler seçimlerde halktan fazla rağbet görmediğinden Kâdî Hüseyin Ahmed, halkın teveccühünü kazanmak amacıyla diğer dinî gruplar ve partilerle iş birliği ve seçim ittifakı yapmış, bu yolda belli bir başarı da elde etmiştir. Öte yandan kendisi Pakistan'ı mezhep kavgaları dışında tutmak

istiyordu. 1995'te özellikle Sünnî-Şîî ihtilâfını sona erdirmek için Millî Birlik Konseyi (Millî Yekcîhetî Konsül) adıyla bir yapı oluşturulmasına öncülük etmiş, 2012'de bu yapı yeni bir düzenleme ile güçlendirilmiştir. Kâdî Hüseyin Ahmed 1985-1992 ve 1992-1996 yılları arasında iki dönem Pakistan Senatosu'na üye seçilmiş, ancak ikinci dönemde hükümeti protesto etmek için süresi dolmadan istifa etmiştir. 2002 seçimlerinde de Müttehîde Meclis-i Amel listesinden Pakistan Millet Meclisi'ne girmiş, bir dönem Müttehîde Meclis-i Amel grup başkanı sıfatıyla görev yapmış, 2002-2008 yıllarında Müttehîde Meclis-i Amel'in başkanlığına getirilmiştir.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Keşmir'in bağımsızlığıyla ilgili bir konuşma yapan Kâdî Hüseyin, Keşmir'den başlayarak Pakistan, Afganistan, İran ve Orta Asya Türk cumhuriyetlerini de içine alan büyük bir İslâm hilâfeti teşkil edilebileceğini söylemiştir (Warikoo, s. 11). Bu arada Sudan'da Hasan Türâbî ile General Ömer el-Beşîr arasındaki ihtilâfların giderilmesinde aracılık yapmış, aynı şekilde Irak-Küveyt, Filistin, Bosna, Kosova, Eritre, Çeçenistan ve Burma'daki problemlerin çözümü için çaba harcamış, 2009 yılında Filistin halkını ve Gazzeliler'i desteklemek amacıyla İsrail aleyhinde büyük bir miting düzenlemiştir. Onun cihad ve savaş konusundaki söylemleri sert ve kışkırtıcı olsa da (Ahmed – Balasubramanian, s. 84) ülke içinde kargaşaya yol açacak hiçbir girişimde bulunmamış, sorunların demokratik yollarla çözülmesi yolunda çaba göstermiş, *Hem Keysâ Pâkistân Benâ'engey* adlı kitabının "Kanlı Bir Devrim mi İslâmî Bir Devrim mi?" başlıklı bölümünde bu konuya temas ederek barış yolunu yeğlediğini ifade etmiştir (s. 31-33). Ancak kendisi Hindistan ve Batı basınında farklı bir karakterde gösterilmeye çalışılmıştır. 2003'te yakalanan bir el-Kâide mensubu dolayısıyla Cemâat-i İslâmî'nin bu yapıyla bağlantısı bulunduğu iddialarına karşı el-Kâide ve Üsâme b. Lâdin'in bir Amerika-İsrail projesi olduğunu söylemiştir. Üsâme b. Lâdin'in şöhret kazanmadan önce kendisini birkaç defa ziyaret etmesi onu daha yakından tanımasını sağlamıştır (Ahmed – Balasubramanian, s. 90-91, 124).

Aynı zamanda iyi bir hatip olan Kâdî Hüseyin Ahmed konuşmalarında Kur'an-ı Kerim'den âyetler okur, Muhammed İkbâl'in şiirlerinden de faydalanırdı. Ona göre İkbâl insanları ümitsizlikler karşısında direnç göstermeye ve daima ileriyeye

bakmaya teşvik eden bir şairdi. Kendisini tanıtırken, "Benim kişiliğimi İkbâl'in çaresizlikler karşısındaki umut mesajı ile Mevlânâ Mevdûdî'nin vizyonu ve mücadelesi oluşturdu" demiştir (*Kavmî Dacist [Qaumi Digest]*, Kâdî Hüseyin Ahmed özel sayısı, Lahor Şubat 2013). Kâdî Hüseyin, vefatının birinci yıl dönümünde İslâmâbâd'da siyaset ve devlet adamlarının, sivil toplum kuruluşu temsilcilerinin katıldığı bir anma programıyla anılmış, 7 Ocak 2015 tarihinde Lahor'da "Kavmî Seminar Be-Yâd-ı Kâdî Hüseyin Ahmed" adıyla bir sempozyum düzenlenmiştir. Ayrıca onun yazılarını içeren *Međâmîn-i Kâdî Hüseyin Ahmed* başlıklı bir kitabı yayımlanmıştır (Lahor 2006). Hayat hikâyesini, siyasal ve toplumsal düşüncelerini, başkalarının onun hakkındaki görüşlerini içeren ve İdâre-i Fikr ü Amel tarafından yayımlanan *'Azîz-i Cihân Kâdî Hüseyin Ahmed* adlı kitabı (İslâmâbâd 2014) 22 Mayıs 2014 tarihinde İslâmâbâd'da geniş katılımlı bir toplantıda tanıtılmıştır. Kızı Semîa Râhil Kâdî'nin *Sefer-i İnşûlâb* (Lahor 2007) ve *Kâdî Hüseyin Ahmed key Devr-i İmâret key Seng-i Mîl* (Lahor 2007) adlı iki çalışması bulunmaktadır. Bunların dışında Pakistan'ın önemli dergi ve gazetelerinde onunla ilgili özel sayılar çıkarılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Kâdî Hüseyin Ahmed, *Hem Keysâ Pâkistân Benâ'engey*, Lahor, ts. (İdâre-i Tercümânü'l-Kur'ân), s. 31-33; Seyyed Vali Reza Nasr, *The Vanguard of Islamic Revelation: The Jama'at-i Islami of Pakistan*, Berkeley 1994, s. 50; Mumtaz Ahmad, "Islamic Fundamentalism in South Asia: The Jamaat-i-Islami and the Tablighi Jamaat of South Asia", *Fundamentalisms Observed* (ed. M. E. Marty – R. Scott Appleby), Chicago 1991, s. 484-485; Kâmrân Râcpût, *Kâdî Hüseyin Ahmed ki Dînî aor Siyâsi Hîdmât*, Lahor 2005; Zahid Shahab Ahmed – Rajeshwari Balasubramanian, *Extremism in Pakistan and India: The Case of the Jamaat-e-Islami and Shiv Sena*, Colombo 2010, s. 84, 87, 90-91, 124; Riaz Mohammad Khan, *Afghanistan and Pakistan: Conflict, Extremism and Resistance to Modernity*, Karachi 2011, tür.yer.; K. Warikoo, "Religious Extremism and Terrorism in Pakistan and Its Implications", *Himalayan and Central Asian Studies*, XV/3, New Delhi 2011, s. 11; Hurşîd Ahmed, "Muhterem Kâdî Hüseyin Ahmed", *Mâhnâme 'Âlemî Tercümânü'l-Şur'ân*, Şubat, Lahore 2013, s. 3-19; Khaled Ahmed, "Saint Qazi", *Newsweek Pakistan*, Kâdî Hüseyin Ahmed özel sayısı, Lahor 25 Ocak 2013 (<http://newsweekpakistan.com/saint-qazi/> [10.05.2015]); *Urdü Dâcist*, Kâdî Hüseyin Ahmed özel sayısı, LIII/3, Lahor 2013; Şâhid Hamîd, "Kâdî Hüseyin Ahmed Cehd-i Müselsel ka İstifâre tey", *Rûznâme İkspres (Daily Express)*, Lahor 7 Ocak 2013, s. 16; "Transition: Qazi Hussain Ahmed dies at 74: The Most Popular Chief of JI Served as the Party's Chief for 22 Years", *The Express Tribune with the International New York Times*, Karachi, 6

Ocak 2013; Hamîd Gül, "Kâdî Hüseyin Ahmed Ek İnşûlâbî Siyâsetdân Ek Ehâdsâz Şahşiyet", *Dânâ-i-Râz*, Lahor Nisan 2013; M. Riyâz Akter, "Pâkistânî Siyâset ka Mu'teber Havâle Kâdî Hüseyin Ahmed 'Âşîk-ı İkbâl Bhî Râhî Adem Huey", *Neve'ey Vakt*, özel sayı [baskı yeri ve yılı yok]; *Kavmî Dacist (Qaumi Digest)*, Kâdî Hüseyin Ahmed özel sayısı, Lahor Şubat 2013; Jamshed Khan, "The Rise of Political Islam in Khyber Pakhtunkhwa: The Case of Muttahida Majlis-e-Amal (MMA)", *The Dialogue: A Quarterly Research Journal*, IX/3, Peshawar 2014, s. 299-312; Abdürrâfi Resûl, "Kâdî Hüseyin Ahmed Millet-i İslâmîye ka 'Azîm Sermâyey tey", *Cihâd-ı Keşmîr*, <http://www.jihadekashmir.net/index.php/component/content/article/920130202114804/2220130209123147> (30.05.2015).

KHALID RAHMAN – MARIA KHAWER

KÂDIRÎ, Muhammed b. İdrîs

(محمد بن إدريس القادري)

Ebü Abdillâh Muhammed
b. İdrîs b. Muhammed
b. el-Gâli el-Kâdirî el-Hasenî el-Fâsî
(1874-1931)

Faslı muhaddis,
fakih ve mutasavvîf.

1291'de (1874) Fas'ta dünyaya geldi. Talebesi Ebû'l-Feyz İbnü's-Siddîk el-Gumârî ve Ahmed Sekîrec'in verdiği bu bilgiye karşılık diğer talebesi Abdüsselâm b. Abdülkâdir İbn Sûde'nin Dârülbeyzâ'nın güneyindeki Cedîde şehrinde doğduğuna dair kaydı zühul eseri olmalıdır. Zira birçok kaynakta kendisinin Cedîde'ye daha sonra yerleştiği belirtilir. Soyü Hz. Hasan'a kadar uzanır. Kâdirî, Fas'ta Câmîu'l-Karaviyyîn'de öğrenim gördü ve fıkıh, usul, hadis, mantık, Arap dili ve edebiyatı okudu. Hadis ve fıkıh sahalarındaki bilgisiyyle tanındı. Amcasının oğlu Muhammed b. Kâsim el-Kâdirî, Şeyhülcemâa İbnü'l-Hayyât ez-Zükkârî el-Hasenî, Ca'fer b. İdrîs el-Kettânî, Miknâs kadısı Ebû'l-Abbas Ahmed b. Tâlib İbn Sûde, Muhammed b. Tihâmî el-Vezzânî, Muhammed Mustafa Mâûlayneyn gibi âlimler onun hocalarından bazılarıdır. Şeyh Muhammed b. A'rec es-Süleymânî ve Ebû Bekir Şuayb et-Tilimsânî'nin aracılığıyla Derkâviyye, Tihâmî b. Muhammed el-Haddâvî eş-Şâvî'nin aracılığıyla da Kâdirîye tarikatına intisap etti ve onlardan hilâfet aldı. 1912'de hacca gitti; bu sırada Halep, Şam ve Kahire gibi ilim merkezlerinde âlimlerle tanışıp kendilerinden faydalandı; Bedreddin el-Hasenî, Ali b. Zâhir el-Veterî ve Yûsuf b. İsmâil en-Nebhânî'den icâzet aldı. Talebeleri arasında Muhammed Mekki b. Muhammed el-Betâvirî, Ebû'l-Feyz İbnü's-Siddîk el-Gumârî (hocasından aldığı umumi